

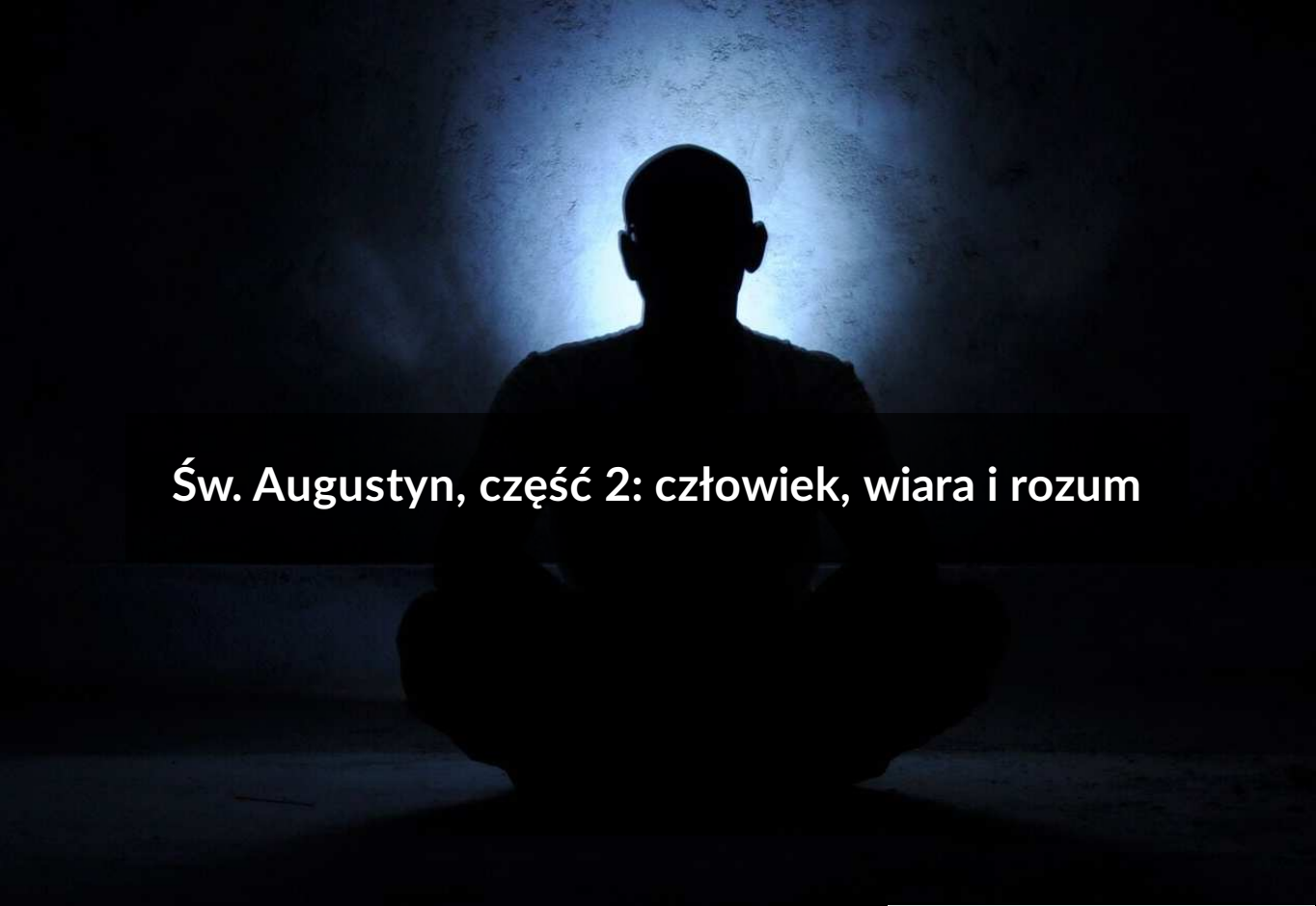

Św. Augustyn, część 2: człowiek, wiara i rozum

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Film](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Św. Augustyn, *Soliloquia*, [w:] Markiewicz B., *Od filozofów jońskich do Pascala. Wybór tekstów*, s. 102–103.
- Źródło: Św. Augustyn, *Wyznania, VII, 10, fragment*, tłum. J. Czuj.
- Źródło: Św. Augustyn, *O wolnej woli, I, 16, fragment*, tłum. A. Trombala.
- Źródło: Św. Augustyn, *Podręcznik dla Wawrzyńca, XXIII, 7, fragment*, tłum. W. Budzik.
- Źródło: Św. Augustyn, *O wielkości duszy*, tłum. D. Turkowska.
- Źródło: Św. Augustyn, *Wyznania X, 6*, tłum. J. Czuj.

Św. Augustyn, część 2: człowiek, wiara i rozum

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy fakt, że człowiek uświadamia sobie naturę Dobra, Piękną, ideę Sprawiedliwości to dowód na istnienie Boga? Według św. Augustyna poznanie idei, które istnieją w Bogu, następuje podczas iluminacji, czyli oświecenia i dowodzi, że Bóg jest źródłem wiecznej prawdy. Rozum, jak twierdzi św. Augustyn, jest wzrokiem duszy, który skłania się ku światłu, ale żeby je dojrzeć potrzeba wiary, nadziei i miłości. Augustiańska teoria egzemplaryzmu mówi, że świat został stworzony według idealnych boskich wzorców, które rozpoznajemy we wszelkich bytach – musimy jednak nauczyć się patrzeć.

Twoje cele

- Poznasz poglądy Augustyna na temat człowieka i duszy ludzkiej, która skłania się ku światłości Boga, by poznać wieczną prawdę.
- Dowiesz się, jak na podstawie filozofii św. Augustyna kształtowała się teologia.
- Przeanalizujesz rolę wiary w możliwości poznania.

Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej, zapoznaj się z poniższymi materiałami:

- [Platon: teoria duszy](#)
- [Neoplatonizm św. Augustyna](#)
- [Słownik filozoficzny. Aureliusz Augustyn. Część druga: poglądy](#)

Trwa wczytywanie danych ..

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D3oulwaYq>

Nagranie dźwiękowe pod tytułem *Człowiek, wiara i rozum u świętego Augustyna*.

Człowiek

W teorii człowieka św. Augustyn wyraźnie nawiązywał do platoników i neoplatoników. Uważał wprawdzie, że człowiek nie jest ani samą duszą, ani samym ciałem, tylko ich złożeniem, zdecydowanie jednak wyróżniał pierwiastek duchowy, a człowieka definiował jako duszę posługującą się

ciałem. Nigdy wszelako nie brał tej formuły dosłownie, a używał jej właśnie po to, by podkreślić wyższość sfery duchowej nad cielesną. Według Augustyna, dusza nie tylko ożywia ciało i panuje nad nim, jest niematerialna i nieśmiertelna: dusza rozumna stanowi obraz i podobieństwo Boga. O duszy ludzkiej i jej zmaganiach z pokusami ciała Augustyn pisał w dziele *O wielkości duszy*.

Simone Martini, *Święty Augustyn*, XIII/XIV
w
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

” Św. Augustyn

O wielkości duszy

Dusza śmiało podporządkowuje sobie nie tylko swoje ciało, jeśli gra ono jakąś rolę we wszechmaterii, lecz wszelką materię, a dóbr cielesnych nie uznaje za własne dobro, lecz porównując je ze swoją potęgą i pięknnością umie dostrzec różnicę i zdobyć się na pogardę. [...] Im bardziej zachwyca się sama sobą, tym bardziej odrywa się od brudów, pozbywa się plam, staje się niezwykle czysta i piękna. [...] Tej tak wspaniałej działalności duszy towarzyszy jeszcze wysiłek i wielka, zaciekła walka z trudnościami i ponętami tego świata.

Źródło: Św. Augustyn, *O wielkości duszy*, tłum. D. Turkowska.

Podobny temat poruszył także na stronicach *Wyznań*, gdzie czytamy o człowieku złożonym z dwóch nierównych sobie pierwiastków – lepszej duszy i gorszego ciała:

Św. Augustyn

”

Wyznania X, 6

Zwróciłem się nareszcie ku sobie samemu i rzekłem do siebie: „A ty kim jesteś?” I odpowiedziałem: „Człowiekiem”. I oto we mnie samym stają przede mną ciało i dusza, jedno na zewnątrz, drugie wewnątrz. [...] Lecz lepszy jest ten pierwiastek, który znajduje się wewnątrz.

Źródło: Św. Augustyn, *Wyznania X, 6*, tłum. J. Czuj.

Widać wyraźnie, że opisując człowieka, Augustyn bardzo chętnie korzystał z pojęć i fraz typowych dla filozofii neoplatonickiej, zwłaszcza wtedy, gdy mówił o pięknie i wyższości duszy, pogardzie dla dóbr cielesnych czy walce z ponętami świata.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wiara i rozum

Podobnie jak greccy filozofowie, Augustyn uważał, że celem ludzkiego życia jest szczęście, jednak – sądził – dać je może jedynie Bóg, prawda absolutna. Droga do Boga wiedzie poprzez Jego poznanie, lecz żeby Go poznać, trzeba najpierw w Niego uwierzyć.

Umysł ludzki uświadamia sobie prawdy ogólne i niezmiennie (np. naturę piękna, dobra, sprawiedliwości), jednak – z natury swej ograniczony – nie jest ich wytwórcą, lecz odbiorcą: prawdy wieczne w myśli są odbiciem prawd wiecznych, które istnieją w Bogu jako Boże idee. Poznanie idei wymaga nadprzyrodzonego udziału Boga i następuje podczas **iluminacji** (oświecenia): umysł, wewnętrzny wzrok duszy, poznaje wieczne prawdy Boże dzięki wypływającemu z Boga światłu.

Fakt, że człowiek uświadamia sobie prawdy ogólne, jest też Augustyńskim dowodem na istnienie Boga: prawdy te jako wieczne i niezmiennie mogą mieć udział tylko w Bogu, tak więc Bóg musi istnieć. **Augustyn dowodzi istnienia Boga jako źródła wiecznej**

prawdy, wychodząc z założenia, że ograniczony ze swej natury człowiek, choć napotyka na tę prawdę w swym wnętrzu, nie mógłby sam jej wytworzyć. Boga można poznać nie tylko dzięki nadprzyrodzonemu światłu iluminacji, lecz także w sposób przyrodzony. Świat, jak głosi Augustyńska teoria [egzemplaryzmu](#), został stworzony według idealnych wzorców istniejących w umyśle Boga, stąd we wszelkich bytach możemy rozpoznać podobieństwo do ich wiecznych modeli – są to ślady Stwórcy prowadzące do Jego poznania.

Słownik

egzemplaryzm

(łac. *exemplum* – przykład, kopia, wzór) pogląd głoszący, że prawdy wieczne i niezmiennie istnieją jedynie w umyśle Boga

historiozofia

(gr. *historia* – badanie, informacja; *sophia* – mądrość) filozofia historii; refleksje dotyczące procesów dziejowych i sensu historii

iluminizm

(łac. *illuminatus* – oświecony) pogląd uznający, że poznanie prawd wiecznych, niedostępnych dla poznania zmysłowego, możliwy jest tylko dzięki oświeceniu umysłu ludzkiego przez Boga, czyli przy działaniu łaski Bożej

kreacjonizm

(łac. *creatio* – tworzenie) koncepcja głosząca, że świat i człowiek zostali stworzeni w wolnym i celowym akcie przez Boga

łaska

(łac. *gratia*) nadnaturalny dar udzielany bezinteresownie przez Boga człowiekowi, niezbędny do jego zbawienia, które jest niemożliwe do osiągnięcia o własnych siłach ze względu na grzech pierworodny

predestynacja

(łac. *predestinatio* – przeznaczenie) religijna koncepcja przeznaczenia człowieka, wedle której losy człowieka z góry są określone przez Boga

retoryka

(gr. *rethor* – mówca) sztuka wymowy; nauka o skutecznym i pięknym wygłaszaniu mów

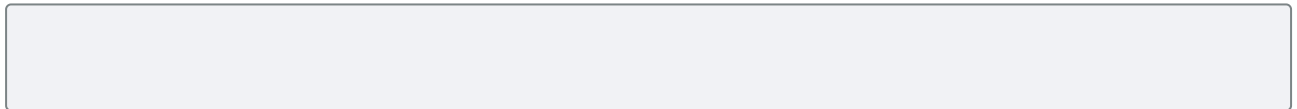
teodycea

(gr. *theos* – Bóg; *dike* – sprawiedliwość, prawo) termin po raz pierwszy wprowadzony przez G.W. Leibniza; obrona Bożej sprawiedliwości przed odpowiedzialnością za istniejące w świecie zło i niesprawiedliwość

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższymi fragmentami tekstów św. Augustyna. Spróbuj wyjaśnić etapy powrotu do Boga i poznania „wiecznej prawdy”.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PlaJAjODh>

Św. Augustyn

Soliloquia

[Iluminacja]

Rozum, który z tobą rozmawia, obiecuje, że tak twojej myśli ukaże Boga, jak słońce się ukazuje oczom. Umysł bowiem ma jakby oczy: są nimi wewnętrzne zmysły duszy, a *niewątpliwe prawdy nauki są niczym przedmioty, które musi oświecić słońce, aby stały się widzialnymi*, jak na przykład ziemia i inne rzeczy ziemskie. Zaś sam *Bóg jest tym, który oświeca*. Ja – rozum – jestem tym w umyśle, czym w oczach jest wzrok. Nie dość bowiem mieć oczy, aby patrzeć, patrzenie nie wystarczy, aby widzieć. Trzech zatem rzeczy potrzebuje dusza: musi mieć oczy, którymi by umiała dobrze się posługiwać, musi patrzeć, musi widzieć. Zdrowymi oczami jest myśl nie skalana żadną zmałą ciała, to znaczy uwolniona już i oczyszczona od pożądań rzeczy ziemskich. Czystość tę na początku może dać duszy jedynie wiara. Widzieć bowiem może tylko dusza zdrowa; jeśli więc nie uwierzy, że inaczej nie ujrzy tego światła, którego nie można jej pokazać, póki jest jeszcze dotknięta chorobą i splamiona występkami, nie będzie się starała o zdrowie. [...]

Wzrokiem duszy jest rozum. Ale skoro nie każdy, kto patrzy, musi widzieć, dlatego też wzrok prawidłowy i doskonały, to jest taki, który umożliwia widzenie, nazywa

się cnota – cnota jest bowiem prawidłowym albo doskonałym rozumem. Choćby jednak oczy były zdrowe, sam wzrok nie zdoła ich zwrócić ku światłu, jeżeli brak jest owych trzech cnót: *wiary*, dzięki której wierzymy, że słońce ku któremu mamy wzrok nasz zwrócić, jest takiego blasku, iż widok jego nas uszczęśliwi; / *nadziei*, dzięki której ufamy, że zobaczymy, jeżeli będziemy dobrze patrzeć; *miłości*, dzięki której pragniemy widzieć i cieszyć się z posiadania. *W ten sposób patrząc dochodzimy do oglądania Boga*, a to jest już kres patrzenia. Nie znaczy to, że przestajemy patrzeć, ale że nie ma już przedmiotu, do którego można by kierować wzrok. I to jest prawdziwie doskonała cnota, rozum, która osiąga swój kres; owocem tego jest życie szczęśliwe. Samo zaś widzenie Boga jest dopełnianym w duszy aktem pojmowania, na który składa się ten, co pojmuje, i to, co jest pojmowane – podobnie na czynność oczu zwana widzeniem składa się sam zmysł i to, co pod zmysł podpada, a jeżeli jednego lub drugiego zabraknie, nie można nic zobaczyć.

Źródło: Św. Augustyn, *Soliloquia*, [w:] Markiewicz B., *Od filozofów jońskich do Pascala. Wybór tekstów*, s. 102–103.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PlaJAjODh>

Św. Augustyn

Wyznania, fragment

[...] posłuszny napomnieniu, bym wrócił do siebie samego, za Twoim przewodnictwem zagłębiłem się w tajniki duszy mojej; a mogłem to uczynić, ponieważ Ty „stałeś się pomocnikiem moim”. Zagłębiłem się i okiem mej duszy – jakiegokolwiek ono było – zobaczyłem ponad tym okiem i ponad myślą moją światło niezmienne. Nie było to światło zwyczajne i widoczne dla każdego ciała ani nie jakieś większe, a tego samego rodzaju, które by o wiele jaśniej świeciło i wszystko obejmowało swą wielkością. Nie, to nie było to światło, lecz coś innego, zgoła innego niż to wszystko. I było nad myślą moją nie tak jak olej nad wodą albo niebo nad ziemią, lecz było wyższe, ponieważ ono mnie stworzyło, a ja byłem niższy, ponieważ byłem przez nie stworzony. Kto zna prawdę, zna tę światłość, a kto zna światłość, zna wieczność. Miłość ją zna. O wieczna Prawdo i prawdziwa Miłości i

umiłowana Wieczności! Ty jesteś Bogiem moim, do Ciebie wzdycham dniem i nocą.

Źródło: Św. Augustyn, *Wyznania, VII, 10, fragment*, tłum. J. Czuj

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

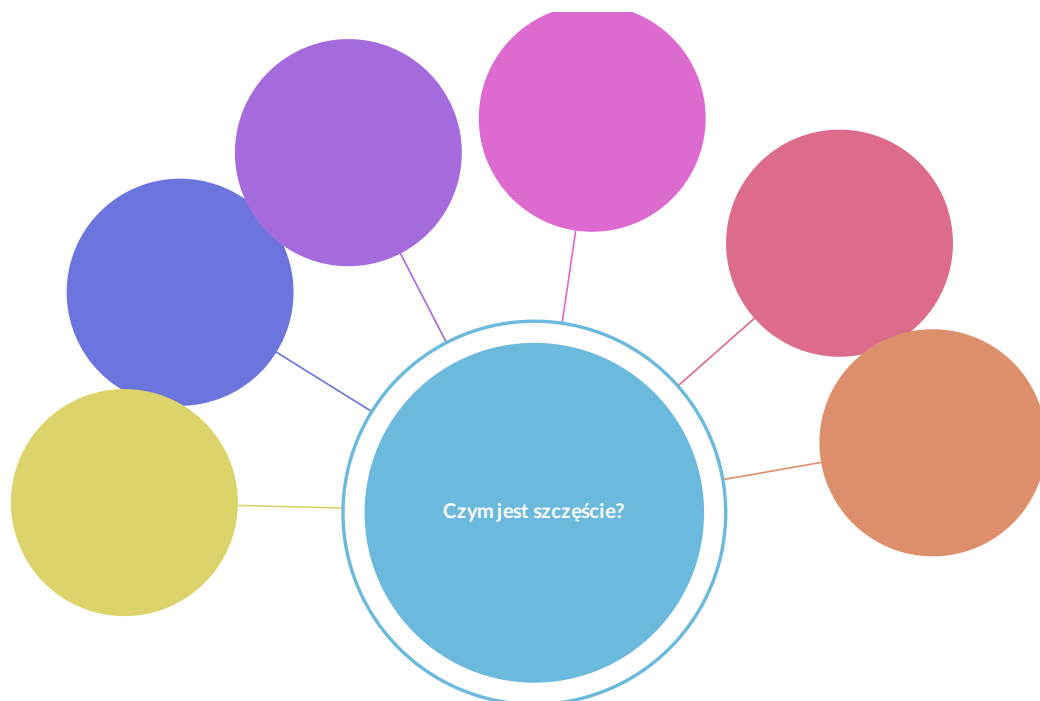
Polecenie 2

Czym jest światłość, o której naucza autor *Wyznań*? Jak ją opisuje? Co dzięki niej człowiek może poznać?

Film

Polecenie 1

Stwórz mapę myśli, w której zestawisz hasła odpowiadające na pytanie, czym jest dla ciebie szczęście. Zastanów się, kiedy doznajesz tego stanu. Następnie zapoznaj się z wykładem dr. Tomasza Mazura na temat szczęścia u św. Augustyna.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DVsav2QkF>

Film edukacyjny. Koncepcja szczęścia.

Wykłada dr Tomasz Mazur.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału z wykładem doktora Tomasza Mazura.

Ćwiczenia i polecenia

Polecenie 2

W jaki sposób Augustyn rozwinął w swojej filozofii wezwanie proroka Izajasza: „Jeżeli nie uwierzycie, nie będziecie rozumieli.” (Iz 7,5)?

Ćwiczenie 1

Augustyn uważał, że celem ludzkiego życia jest szczęście, które może dać tylko...

poznanie świata.

prawda absolutna.

rozum.

wiedza.

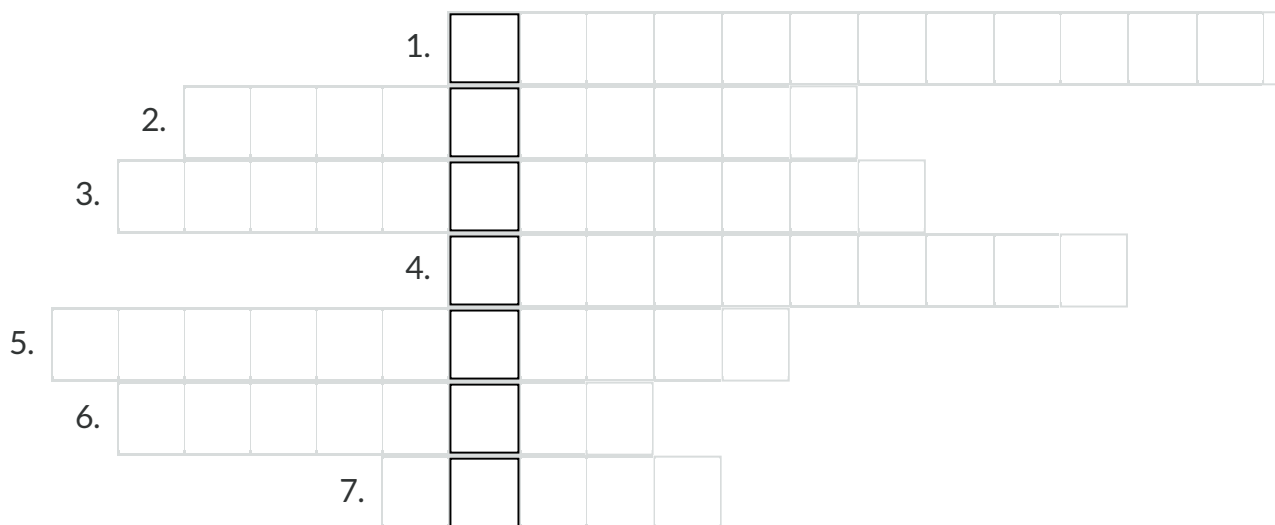
absolut.

miłość.

prawda.

Ćwiczenie 2

Rozwiąż krzyżówkę.

1. Refleksje dotyczące dziejów i sensu historii.
2. Pogląd uznający, że poznanie prawd wiecznych, niedostępnych dla poznania zmysłowego, możliwy jest tylko dzięki oświeceniu umysłu ludzkiego przez Boga.
3. Pogląd głoszący, że prawdy wieczne i niezienne istnieją jedynie w umyśle Boga.
4. Człowiek jest wystawiany przez Szatana na...
5. Koncepcja głosząca, że świat i człowiek zostali stworzeni w wolnym i celowym akcie przez Boga.
6. Tytuł najstynniejszego z dzieł św. Augustyna.
7. Nadnaturalny dar udzielany bezinteresownie przez Boga człowiekowi.

Praca domowa

Zastanów się nad słynnym powiedzeniem św. Augustyna: *Jeżeli wątpię, to istnieję*. Dlaczego wątpienie towarzyszy myśleniu? Napisz krótki esej na ten temat.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Św. Augustyn, część 2: człowiek, wiara i rozum

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

XI. Początki filozoficznej teologii. Uczeń:

3) rekonstruuje filozoficzno-duchowe poszukiwania św. Augustyna: manicheizm, sceptycyzm, neoplatonizm, chrześcijaństwo.

Lektura obowiązkowa

6) do wyboru fragment z pism jednego z następujących autorów (w związku z działami IX i XI treści nauczania): Epikur, Epiktet, Seneka, Marek Aureliusz lub św. Augustyn.

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

8. Spór o istnienie i naturę absolutu (Boga). Uczeń:

3) przedstawia światopoglądowe znaczenie sporu o istnienie Boga i rolę religii w życiu człowieka;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Poznasz poglądy Augustyna na temat człowieka i duszy ludzkiej, która skłania się ku światłości Boga, by poznać wieczną prawdę.
- Dowiesz się, jak na podstawie filozofii św. Augustyna kształtowała się teologia.
- Przeanalizujesz rolę wiary w możliwości poznania.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zna i charakteryzuje główne dyscypliny filozoficzne, opisuje ich problematykę i posługuje się odpowiednią terminologią;
- rozwija krytyczne myślenie i sprawności logiczne poprzez analizę wybranych pytań i argumentów filozoficznych;
- identyfikuje różne problemy etyczne, rozważa je z punktu widzenia różnych stanowisk i nurtów filozoficznych na własnych przykładach.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;

- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- pytanie problemowe;
- audiobook;
- film edukacyjny;
- mapa myśli;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Św. Augustyn, część 2: człowiek, wiara i rozum” ze wskazaniem na znajdujący się w nim tekst źródłowy. Uczniowie powinni tekst przeczytać i przygotować się do jego omówienia: na podstawie indywidualnej interpretacji przygotować przykład dzieła sztuki nawiązującego do przeczytanej treści.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, po wyświetleniu dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, którzy uczestnicy zajęć zapoznali się z udostępnionym przed lekcją e-materiałem. Jeśli większość uczniów nie przeczytała tekstu, nauczyciel inicjuje rozmowę kierowaną wprowadzającą w temat.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z tekstem.** Uczniowie przystępują do cichego czytania tekstu zawartego w sekcji „Przeczytaj”, jeśli nauczyciel – na podstawie raportu na platformie – uważa, że przygotowanie uczniów jest wystarczające, może pominąć tę czynność. Uczniowie indywidualnie zapisują pięć najważniejszych ich zdaniem kwestii poruszanych w tekście. Następnie w parach porównują swoje wybory. Nauczyciel prosi wybrane pary o podsumowanie swojej pracy.
2. **Praca z multimediami.** Uczniowie dzielą się na 4-osobowe grupy i pracują z tekstem źródłowym, postępując według ustalonego trybu pracy:
 - Wstępne rozpoznanie. Określenie nadawcy i odbiorcy tekstu.
 - Określenie tematu przywołanego fragmentu.
 - Identyfikacja problemów poruszonych w tekście.
 - Wypisanie pytań lub argumentów zawartych w tekście.
 - Postawienie tezy interpretacyjnej i wspólna dyskusja z przywołaniem

argumentów.

– Przywołanie kontekstów: historycznych, filozoficznych oraz wynikających z własnego doświadczenia ucznia.

Nauczyciel może wyznaczyć zdolnego ucznia do pomocy określonej grupie lub grupom uczniów (ekspert).

- 3. Praca z drugim multimedium.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Film”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
- 4.** Uczniowie w parach opracowują quiz sprawdzający wiedzę z całej lekcji. Po określonym czasie wymieniają się przygotowanymi pytaniami z inną parą uczniów. Następnie wspólnie komentują swoje odpowiedzi.
- 5. Interpretacja uogólniająca tekstu źródłowego.** Uczniowie przygotowują konspekt pracy argumentacyjnej, w której przedstawiają interpretację omawianego tekstu źródłowego. Pracują indywidualnie, posługując się notatkami oraz treściami ćwiczeń.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel raz jeszcze wyświetla na tablicy interaktywnej lub przy użyciu rzutnika temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. W kontekście wyświetlonych treści prosi uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach nauczyłem się...
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Wybierz i opisz jeden przykład (z literatury, teatru, kina lub sztuk pięknych), który może być ilustracją do wybranego przez ciebie pojęcia, które poznałeś w sekcji „Przeczytaj”.

Materiały pomocnicze:

- Arends R. I., *Uczymy się nauczać*, Warszawa 1994.
- *Dlaczego filozofia? Filozofia a świat współczesny, doświadczenia źródłowe, drogi do filozofii*, „Filo-Sofija” 26(2014/3), s. 237–256.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.